

Overvågningens historie

(https://www.krigsvidenskab.dk/application/files/2216/1373/0059/Overvågningens-historie_billede.gif)

(https://www.krigsvidenskab.dk/application/files/2216/1373/0059/Overvågningens-historie_billede.gif)

()

Titel: Overvågningens historie

Forfatter: Andreas Marklund.

Forlag: Gads Forlag

Udgivet den: 16. november 2020.

Sider: 302, illustreret.

Vejl. pris kr. 299,95.

Anmelder: Poul Grooss

Antal faner: 3

Svineheld er, som bekendt, bedre end selv den bedste planlægning. Tidspunktet for udgivelsen af denne bog passer fint ind i den aktuelle debat om efterretningstjenesternes rolle i overvågningen af moderne, demokratiske samfund. Bogens undertitel er "Fra sorte kabinetter til digital masseovervågning".

Forfatteren har en fortid i Nordsverige, en doktorgrad fra Firenze, undervisning på universiteterne i Lund og København samt et forskerjob på "Enigma - Museum for post tele og kommunikation" i København.

Han giver læseren det helt store overblik over overvågningens historie siden 1500-tallet. Principperne for overvågningen er sådan set de samme, men metoderne ændrer sig med den teknologiske udvikling. Overvågning handler om beskyttelse. Magthaverne i Europa etablerer "sorte kabinetter", hvor den hemmelige overvågning samler de filtrerede informationer. Hvem er det egentlig, der skal beskyttes – og mod hvad? Skal fyrsten beskyttes mod sine undersåtter, eller er det nationen, som skal beskyttes mod en ydre fjende?

Den historiske gennemgang er vigtig, for først introduceres læseren til regentens problem: Han har selvfølgelig monopol på posttjenesten og derfor også ret til at læse, hvad der står i alle breve, der føres ind og ud af landet. Dette gælder selvfølgelig også i al indenlandsk post. Viden kan omsættes direkte til politisk magt. Med den franske revolution dukker et juridisk problem op: Borgerne kræver ret til brevhemmelighed, ligesom hjemmet skal være ukrænkeligt. Den ret opnår de franske borgere. Inden Napoleon overtager magten ganske få år senere, er bliver denne ret dog tilsidesat, og statsmagten overtager nogle nye "sorte kabinetter", et hemmeligt politi med overvågning af politiske cirkler, værtshuse med mere.

I begyndelsen af 1800-tallet overvåges også trusler mod Danmarks enevældige konge, og blandt andet Dr. Dampes arresteres og sendes i isolation på Christiansø, hvorfra det er vanskeligt at udbrede farlige, liberale tanker.

I slutningen af 1800-tallet begynder telekommunikationen at spille en rolle. Først med telegrafen og siden med telefonen. Nu kan tanker og ideer spredes meget hurtigt, og for magthaverne er det vigtigt at følge med i udviklingen. Lige før Den første Verdenskrig tilføjes så den trådløse kommunikation, radioen.

Den første Verdenskrig bliver indledningen til et helt nyt kapitel i overvågningens historie. Kommunikation, i såvel kabler som i æteren, udnyttes selvfølgelig af krigens parter. Forfatterens svenske baggrund medfører, at læseren både får detaljerede oplysninger om danske og svenske forhold under denne krig, hvor udviklingen er meget sammenlignelig. Anderledes er det under Den anden Verdenskrig, hvor Danmark og Sverige oplever vidt forskellige forløb.

Danmark var under besættelsen underkastet tyske spilleregler, mens Sverige måtte udføre en balanceakt, som holdt landet ude af krigen, men hvor man egentlig prøvede at "spille på begge heste". Sveriges neutralitet medførte stor aktivitet fra fremmede efterretningstjenester. Samtidig søgte en del svenske statsborgere at lukre på situationen af ideologiske eller økonomiske årsager.

Kort tid efter Den anden Verdenskrig kastes hele Vesteuropa og Nordamerika ud i en ny "Kold Krig" med hele Østblokken under sovjetisk ledelse. Her skriver forfatteren om regeringernes dilemmaer:

"At forsvare demokratiet med udemokratiske metoder var derfor en balancegang på et barberblad, et vovestykke, som i værste fald kunne forvolde en indre opløsning af selve det demokratiske system".

I både Danmark og Sverige var medlemskab af det lokale kommunistparti omfattet af lovlig politisk virksomhed, men en del af medlemmerne var under berettiget mistanke fra myndighederne om grænseløs loyalitet over for partifællerne i Moskva.

Såvel i Danmark som i Sverige var der tætte bånd knyttet mellem socialdemokraterne og de overvågende myndigheder. Ude på de enkelte arbejdspladser var hovedfjenden for socialdemokraterne netop kommunisterne. Arbejderbevægelsen havde begge steder faktisk etableret sin egen overvågning. I Danmark var især Det radikale Venstre kritisk over for myndighedernes overvågning, og forfatteren gør lidt ud af, at statsministeren under afskrivningen af "spioncentralen" i Kejsergade faktisk var den radikale Hilmar Baunsgaard.

I bogens sidste del redegør forfatteren for udviklingen efter Den kolde Krig. I Europaparlamentet vedtog man nogle resolutioner omkring privatlivets beskyttelse, men de blev vedtaget seks dage før begivenhederne den 11. september 2001, så de druknede i den almindelige forvirring. I stedet udbygges indhentningsmulighederne, og nu tales der om indhentning af "metadata" hentet fra søgemaskiner, massegenererede brugerdata, sociale medier med mere.

I starten af bogen – og senere i bogens slutning – kommer forfatteren ind på den romerske satiriker Juvenal, som i det første århundrede efter Kristi fødsel ridsede demokratiets problem op: "Quis custodiet ipsos custodes?" ("Hvem våger over vogterne?") I Danmark fik vi jo "Tilsynet med Efterretningstjenesterne" (TET), men det har tilsyneladende ikke løst alle problemer.

Bogen beskriver problemerne med overvågning i et demokrati, men den kan ikke give anvisninger på, hvorledes et moderne demokrati forsvare sig mod "the bad guys" uden at krænke "the good guys". Af konklusionen fremgår: "Fremvæksten af demokratiet og retsstatens regelværk har imidlertid gjort den statslige overvågning til et paradoks eller forældet levn i det moderne samfund". Bogen er velegnet som grundlag for en debat om overvågnings-samfund og demokrati.

Poul Grooss, kommandør (pensioneret)

